Раслау һәм инкяр җөмләләр

Әйдә, җөмләләрдә барлык белән юклыкны аерабыз!

Ни өчен бу тема мөһим?

Бу тема сөйләмне төгәл итә: «Мин укыйм» һәм «Мин укымыйм» — ике төрле мәгънә. Бер генә кушымча да җөмләнең эчтәлеген үзгәртә ала, шуңа күрә дөрес сөйләү һәм язу өчен бу кагыйдә кирәк.

Раслау җөмләсе нәрсә ул?

01

Раслау җөмләсе берәр нәрсәнең барлыгын, булуын яки үтәлүен хәбәр итә. Ул фактны раслый һәм тыңлаучыга хәлнең чыннан да шулай булуын аңлата.

02

Мондый җөмләләрдә еш кына «бар», «була», «эшли», «ясый» кебек мәгънәләр сизелә. Алар эшнең барачагын түгел, ә хәзер инде барлыгын күрсәтә.

03

Мәсәлән: «Кояш балкый», «Без мәктәпкә барабыз», «Сыйныфта китаплар бар». Бу җөмләләрдә юклык түгел, ә барлык һәм үтәлү турында сүз бара.

Инкяр җөмләсе нәрсә ул?

01

Инкяр җөмләсе эшнең, хәлнең яки билгенең булмавын белдерә. Ул нәрсә дә булса юк икәнен, эш башкарылмаганын яки фикернең кире кагылуын әйтә.

02

Мондый җөмләләрдә юклык аермачык күренә: берәр нәрсә булмый, эш эшләнми, сыйфат кабул ителми. Шуңа күрә мәгънәсе раслаудан киресенчә була.

03

Мәсәлән: «Кояш балкымый», «Без мәктәпкә бармыйбыз», «Сыйныфта китаплар юк». Бу җөмләләрдә барлык түгел, ә юклык хәбәр ителә.

Бер үк фикер — ике төрле җөмлә

Фикер үзгәрми, мәгънә үзгәрә

Бер үк тема турында сөйләсәк тә, җөмләнең төре башкача була ала. «Мин рәсем ясыйм» һәм «Мин рәсем ясамыйм» — бу инде ике төрле хәбәр.

Карточкалар белән чагыштыру

Шуны күзгә күренеп аңлату өчен бер карточкада яшел «бар», икенчесендә кызыл «юк» билгесе була ала. Балаларга бу аерма шунда ук истә кала.

Инкярны белдерә торган сүзләр һәм формалар

«Юк»	«Түгел»	«-мый/-ми»	Мисаллар
Бу сүз предметның яки кешенең булмавын күрсәтә. «Песи монда юк» дигәндә, без песи монда икәнен түгел, ә булмаганын әйтәбез.	Бу сүз билгене кире кага. «Бу китап минеке түгел» җөмләсендә предмет бар, ләкин ул минеке дигән фикер кире кагыла.	Бу кушымчалар фигыльдә эшнең башкарылмавын белдерә. «Ул йокламый», «мин укымыйм» кебек җөмләләрдә хәрәкәт кире кагыла.	Инкяр төрле юл белән ясала ала. «Ул монда юк», «Мин бүген җырламыйм», «Бу минем дәфтәр түгел» — өч төрле, ләкин барысы да юклыкны әйтә.

Җөмләне ничек танып була?

- Җөмләне укып, барлык яки юклык турында әйтелүен тикшерәбез.

Раслау җөмләләренә мисаллар

01

«Безнең сыйныф дус» — кыска, ләкин төгәл раслау җөмләсе. Ул сыйныф турында уңай хәбәр бирә һәм барлыкны күрсәтә.

02

«Әни тәмле аш пешерә» җөмләсендә эш башкарыла. Монда эшнең баруы ачык әйтелә, шуңа ул раслау була.

03

«Бүген кояшлы көн» — һава торышы турында хәбәр итә. Җөмләдә хәлнең барлыгы күренә, инкяр юк.

04

«Мин дәрескә әзер» дигәндә, әзерлек барлыгы белдерелә. Бу җөмлә дә фактны раслый һәм төгәл мәгънә бирә.

Инкяр җөмләләренә мисаллар

01

«Безнең сыйныф кечкенә түгел» җөмләсендә билге кире кагыла. Монда кечкенәлек булмавы әйтелә, шуңа җөмлә инкяр була.

02

«Әни бүген аш пешерми» — эш башкарылмавын күрсәтә. Пешерү юк, димәк, җөмләдә юклык бар.

03

«Бүген яңгыр яумый» җөмләсендә табигать күренеше кире кагыла. Яңгырның булмавы төгәл әйтелә.

04

«Мин дәрескә әзер түгел» дигәндә, әзер булмау белдерелә. Монда «түгел» сүзе җөмләнең мәгънәсен кирегә бора.

төп ярдәмче инкярны тиз танырга булыша.

Инкярны күрсәтү өчен нәкъ шушы өч ярдәмче еш очрый. Алар җөмләнең мәгънәсен шунда ук юклыкка борып куя.

3

Материал презентации

Инкяр сүзен дөрес урнаштыру

1. Җөмләне башта укы
Башта җөмләне тулысынча укып чык. Ул нәрсә турында сөйли икәнен аңла. Шуннан соң гына инкяр сүзенең кайда кирәклеген билгелә.

2. Инкяр өлешен таб
«Юк», «түгел» яки «-мый/-ми» сүзен җөмләнең мәгънәсенә туры килгән урынга куй. Шунда җөмлә табигый һәм аңлаешлы яңгырый.

3. Тәртипне тикшер
Сүзләрнең урыннарын яңадан кара. «Мин китап укымыйм» кебек төзелеш дөрес була. Тәртип бозылса, җөмлә кытыршы яңгырый.

Раслаудан инкярга күчерү

- Раслау җөмләсен инкярга әйләндергәндә, җөмләнең мәгънәсен капма-каршы якка бору кирәк. Моның өчен еш кына бер генә сүз яки кушымча җитә.

Мәсәлән, «Укучы җавап бирә» җөмләсендә эш бара, ә «Укучы җавап бирми» җөмләсендә ул башкарылмый. Яшел юлдан кызылга күчү шундый үзгәрешне күрсәтә.

Сорау җөмләләре белән бутамыйбыз

Сорау җавап көтә
Сорау җөмләсе әңгәмәдәшнең җавабын көтә. «Син укыйсыңмы?» дигән җөмлә хәбәр итми, ә белергә тели.

Хәбәр итү максаты саклана
«Мин укыйм» һәм «Мин укымыйм» җөмләләре хәбәр итә. Сорау билгесе булганда гына җөмлә сорауга әйләнә, ә мәгънәсе үзгәрми түгел, ә максаты үзгәрә.

Бер үк сүзләр төрле була
Бер үк сүзләр раслау, инкяр һәм сорау җөмләләрендә кулланыла ала. Төп аерма — җөмләнең нинди максат белән әйтелүендә.

Көндәлек сөйләмдә куллану

01

Дәрестә балалар кыска раслау җөмләләрен еш әйтә: «Мин әзер», «Без башладык». Болар уйны тиз һәм ачык җиткерергә ярдәм итә.

02

Өйдә һәм уенда инкяр җөмләләре дә кирәк: «Мин әзер түгел», «Без уйнамыйбыз». Аларның ярдәмендә ризалык та, кире кагу да әйтелә.

03

Кыска җөмләләр сөйләмне җиңел итә. Берничә сүз белән дә күп нәрсә аңлатып була, шуңа күрә аларны дөрес куллану бик мөһим.

Кечкенә хикәядә җөмлә төрләре

Башта хәлне сурәтләү

Хикәя еш кына раслау җөмләләреннән башлана. Алар вакыйганы күрсәтә: кояш чыкты, чыпчыклар сайрый, балалар бакчага җыена.

Аннары юклык күрсәтелә

Инкяр җөмләсе көтелмәгән деталь өсти: песи юк, балалар ашыкмый. Шушы үзгәреш хикәяне җанлырак һәм төгәлрәк итә.

Текст тулырак яңгырый

Раслау һәм инкяр җөмләләре бергә кулланылса, текст кызыклырак була. Укучы вакыйганы да, аның кире якларын да яхшырак аңлый.

Иң еш очрый торган ялгышлар

01

Инкяр сүзен төшереп калдыру җөмләнең мәгънәсен боза. «Мин укыйм» белән «Мин укымыйм» бертөрле түгел, шуңа һәр сүзне игътибар белән тикшерергә кирәк.

02

«Юк» белән «түгел»не бутау да еш очрый. «Юк» предметның булмавын күрсәтә, ә «түгел» сыйфат яки билгенең кире булуын белдерә.

03

«-мый/-ми» кушымчасын дөрес ялгау мөһим. «Йөгерми» дөрес, ә ялгыш язылган форма җөмләне аңлаешсыз итә ала.

04

Җөмләне яңадан укымыйча калу күп хаталар китерә. Текстны тикшерсәң, мәгънә дә, форма да тизрәк дөресләнә.

нче сыйныф укучысы өчен кагыйдә бер җөмләгә сыйдырыла: «бар» булса — раслау, «юк» булса — инкяр.

Бу кыска кагыйдә җөмлә мәгънәсен тиз таныргa ярдәм итә. Ул өйрәнүне җиңеләйтә һәм хәтердә озаграк кала.

3

Күнегү өчен мисаллар

1. Беренче парны чагыштыр
«Күбәләк оча» һәм «Күбәләк очмый» җөмләләрен укы. Бер генә кушымча өстәлүе белән мәгънә ничек үзгәргәнен күр.

2. Икенче парны кара
«Дустым көлә» һәм «Дустым көлми» җөмләләрендә эшнең бармы-юкмы икәнен билгелә. Инкяр сүзен шунда ук табарга өйрән.

3. Өченче парны әйтеп бир
«Мин рәсем ясыйм» белән «Мин рәсем ясамыйм» җөмләләрен чагыштыр. Бер үк фикернең ике төрле яңгыравын аңла.

Төп билгеләрне кабатлау

01

Раслау җөмләсе берәр фактны хәбәр итә: эш башкарыла, хәл бар, яки билге күзәтелә. Ул тыңлаучыга «бар» дигән мәгънәне җиткерә.

02

Инкяр җөмләсе юклыкны күрсәтә. Аңарда еш кына «юк», «түгел», «-мый/-ми» очрый, һәм алар эшнең булмавын яки билгенең кире булуын белдерә.

03

Җөмләләрне чагыштырып уку бик файдалы. Шунда кечкенә генә үзгәрешнең мәгънәне ничек үзгәртүе ачык күренә.

Ике җөмлә төре — ике төрле мәгънә
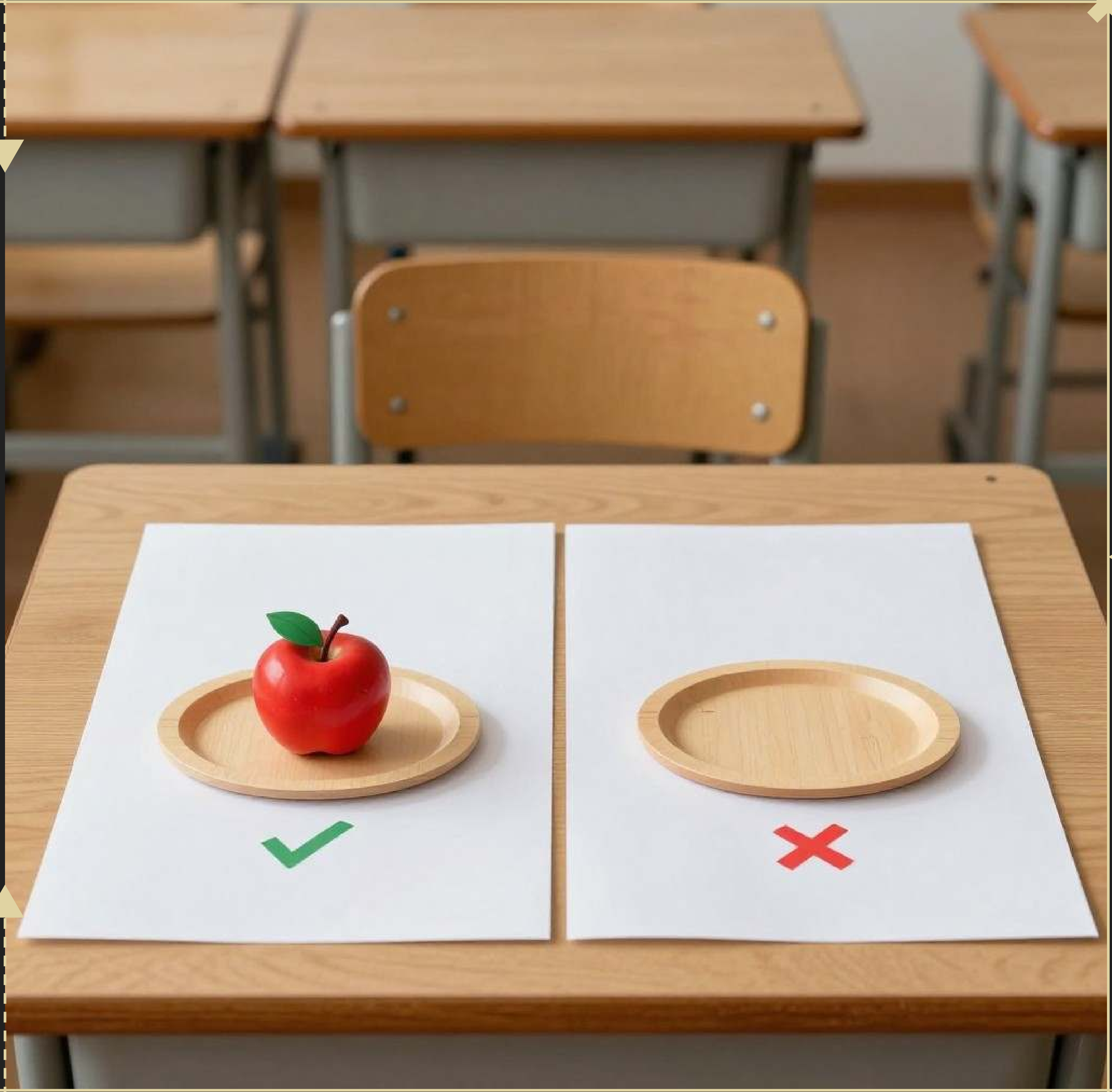
- Раслау һәм инкяр җөмләләрен аера белү сөйләмне төгәлрәк итә. Бер сүз яки кушымча бөтен мәгънәне үзгәртә ала. Шуңа һәр җөмләне игътибар белән укы!